

**CAPÍTOL VI:
AFRONTAR LES INCERTESES A PARTIR DE “LA DECISIÓN DE ANNE”**

Verònica Violant, Mari Cruz Molina, Marta Bullich i Ainoa Mateos

Títol i títol original: *La decisión de Anne/ My Sister's Keeper*

Direcció: Nick Cassavetes

Producció: Mark Johnson, Chuck Pacheco i Scott L. Goldman

Any de producció: 2009

Durada: 106 min.

Guió: Jeremy Leven, Nick Cassavetes (Novel·la: Jodi Picoult)

Fotografia: Caleb Deschanel

Muntatge: Aaron Zigman

Música: Diversos autors. La banda sonora, editada per Razor & Tie el 30 de juny de 2009, és una barreja de música clàssica i jazz i swing dels anys 1930 i 40, que acaba amb Larry David interpretant la coneguda “Aniversari feliç”.

Intèrprets: Cameron Diaz, Alec Baldwin, Abigail Breslin, Joan Cusack, Jason Patric, Thomas Dekker, Elizabeth Daily, Sofia Vassilieva, Evan Ellingson, Nicole Marie Lenz

Editora o distribuïdora: New Line Cinema - Gran Via prod.

FITXA TÈCNICA

A) OBSERVAR I COMPRENDRE

“Cuando mamá me dijo que era un pedacito de cielo que vino al mundo porque papá y ella me querían mucho. Tiempo después me di cuenta que no era tan cierto. Muchos bebés son coincidencias porque en el cielo hay muchas almas volando buscando cuerpos donde vivir. Luego aquí en la tierra dos personas tienen sexo y ¡boom ! Coincidencia. Seguro que han oído esas historias sobre como todos planifican sus familias perfectas. Pero la verdad es que muchos bebés son producto de una noche de copas y falta de control natal. Son accidentes. Sólo los que tienen problemas para concebir son los que lo planifican.”

Y si hablamos de mí, yo no soy una coincidencia. Fui fabricada. Nací por una razón en especial. Un científico tomó un óvulo de mamá y esperma de papá e hizo una combinación específica de genes. Lo hizo para salvar la vida de mi hermana.

A veces me pregunto ¿Qué hubiera sido si Kate hubiera estado sana?. Tal vez aún estaría en el cielo o en otro lado esperando a ser llevada a un cuerpo aquí en la tierra, pero coincidencia o no, aquí estoy. Era pequeña”.

La decisió de l’Anne (Nick Cassavetes, 2009)

El matrimoni format per Brian (Jason Patrick) i Sara Fitzgerald (Cameron Diaz) acaben de tenir una filla, la Kate (Sofia Vassilieva). Al poc temps de nàixer, el doctor informa als Fitzgerald que la Kate té leucèmia i que el seu pronòstic és greu: mai arribarà a ser adulta.

En un intent d’allargar-li la vida a la Kate, el doctor proposa al matrimoni l’opció de tenir una altra filla a partir d’una fecundació in vitro, i que aquesta pugui ser utilitzada per a trasplantar a la Kate els òrgans que necessita. Els pares accepten sense pensar-s’ho i al poc temps neix l’Anne (Abigail Breslin), que es sotmesa, entre d’altres intervencions, a un trasplantament de medul·la per a la seva germana.

Els anys passen i el que ara necessita la Kate per a sobreviure és un trasplantament de ronyó. Però l’Anne que ja és gran, sap a què s’exposa.

Està obligada a entrar a quiròfan? L’advocat Campbell Alexander (Alec Baldwin), a qui l’Anne acudeix a demanar ajuda, aportarà una mica de llum a l’assumpte.

B) RELACIONAR I REFLEXIONAR

▪ Moments d’Incertesa

Quan parlem d’incertesa ens hem de situar en la falta del control que genera un fet o una situació determinada a la qual donar resposta probablement ens situa en haver de prendre decisions des de la resolució de problemes.

Morín, 1999 ens diu que l’educació hauria de comprendre l’ensenyament de les incerteses que ha aparegut en les ciències físiques (microfísica, termofísica, cosmologia), en les ciències de l’evolució biològica i en les ciències històriques.

I el que és ben cert és que hem d’aprendre a enfrontar-nos a les incerteses individuals (les que ens impliquen de forma directa la nostra resposta) i a les incerteses sociocultural (les que impliquen canvis de valors socials en un mateix moment de vida que en ocasions es presenten com ambivalents).

Morín, 1999 ens diu que l’educació del futur ha de tornar vers les incerteses lligades al coneixement. El coneixement ens continua dient, és una aventura incerta que comporta en si mateix el risc d’il·lusió i d’error.

Per altre, aquest mateix autor ens proposa diferents incerteses:

- Incertesa d’allò real
- Incertesa del coneixement

- Incertesa i ecologia de l'acció

Des d'aquesta mirada, ens diu hi ha dues vies per enfrontar la incertesa de l'acció. La primera és la plena consciència de l'aposta que comporta la decisió, la segona el recurs a l'estratègia. Tenint en compte que l'estratègia elabora un escenari d'acció experimentant les certes i les incerteses de la situació, les probabilitats i les improbabilitats. Aquesta estratègia sempre es planteja, de manera singular en funció del context i en virtut del seu propi desenvolupament.

Des d'aquest enfocament mostrem diferents situacions marcades per la incertesa del moment, que per ell mateix comporten un alt risc de generar una situació en que hi haurà un nivell alt de manca de control:

- Moment del diagnòstic de la malaltia (elements a tenir en compte: forma de donar la informació, lloc, vocabulari utilitzat per part dels professionals...)
- Moment de decidir un nou fill/a (nombre de fills, moment i finalitat)
- Moment de la demanda (de l'advocat vers la demandant i a l'inversa)
- Moment de complicitat entre iguals
- Moments de dubte respecte a expressar el què sento, el què penso i el què sé.
- Rols familiars

▪ **Generació d'emocions i sentiments des de la incertesa**

- Por
- Mort (resposta en els diferents personatges: no acceptació de la possibilitat de mort...)
- Negació (acceptació de la malaltia i de la mort)
- Dolor (tractaments...)

La malaltia crònica representa una amenaça per a la persona i la seva família, que genera respostes emocionals intenses, sobretot quan es diagnostica a la infància. Aquesta amenaça és interpretada des de mecanismes cognitius que desencadenen respostes emocionals, processos que interactuen estretament entre sí. L'afrontament i l'adaptació a la malaltia estan condicionades per aquestes interaccions interpretatives (Alves et al., 2007).

Una de les primeres reaccions davant el diagnòstic d'una malaltia greu és la negació, que pot generar emocions de ràbia i ansietat entre d'altres. És important el suport familiar i social més pròxim, que ha d'entendre i saber interpretar el significat d'aquestes expressions emocionals conseqüents a una situació imprevista i negativa. A partir del moment en que es comença a acceptar la realitat s'inicien les incerteses respecte a la vida i la mort, així com respecte l'evolució de la malaltia. També es poden generar emocions de tristesa com a conseqüència del sentiment de pèrdua de la salut i dels canvis que es preveuen en les activitats i relacions quotidianes.

És important que la tristesa no es consolidi i evolucioni en depressió, sinó que es transformi en respostes positives d'afrontament de la malaltia de les que la persona surti enfortida, per tal de que l'impacte emocional sigui menor i augmenti l'adherència al tractament (Arbizu, 2000). El suport social i psicològic són factors que contribuiran de forma positiva a l'adaptació de la

malaltia. Cano (2005), a la seva revisió destaca com a elements d'estudi del suport psicològic l'efecte beneficiós respecte l'expressió emocional i respecte la supervivència del càncer. Per un altre banda el paper de la família és transcendental per millorar aquests processos i facilitar l'evolució cap a pensaments i vivències positives.

A la pel·lícula “la decisió de Anne”, l'impacte emocional a la família, és tan important, sobretot a la mare, que les expectatives que apareixen amb la proposta del metge del naixement d'un altre *filla in vitro* com a *solució terapèutica*, comporten decisions respecte la segona filla no sempre centrades en el benestar d'aquesta.

Les accions educatives i psicològiques poden incidir en els factors que influeixen en les percepcions respecte la malaltia, contribuint a reduir l'impacte emocional negatiu que es tradueix sobretot en por i incerteses. Por a la mort i al dolor dels tractaments, tot i que també incerteses respecte les limitacions i les expectatives de futur. A la família, por a la pèrdua d'una filla. La informació adequada i l'acompanyament a la família són factors que poden reduir l'impacte emocional. Com diu Edgar Morin, “el repte de l'educació del segle XXI és ensenyar a afrontar les incerteses del futur: aprendre a navegar en un Ocea d'incerteses” (UNESCO, 1999).

▪ **Moments de crisi familiar i de parella**

- Fill/a donador (riscos que comporta, bioètica, pressa de decisions de la persona que rep i de la persona que dóna, presa de decisions respecte al propi cos, moment-edat en la presa de decisions sobre el propi cos, tema d'emancipació – tipus d'emancipació)
- El darrer desig

Edgar Morin (1999) senyala que és necessari aprendre a afrontar la incertesa, donat que vivim en un món que canvia contínuament i es generen valors ambivalents.

Aquestes ambivalències lligades al procés d'evolució i canvi, les trobem presents en el nostre dia a dia. Com senyala l'autor, som persones “solidaries” i alhora “som entre nosaltres els pitjors enemics”, es fomenten guerres, discriminacions, odis, etc.

Aquesta apreciació del autor, és completament transferible a l'àmbit de la salut i es pot observar a la pel·lícula que aquí ens ocupa: Brian i Sara, amb el desig de salvar a Kate, tenen a la seva segona filla, Anne, “concebuda” amb aquesta finalitat. Aquesta decisió es fruit dels canvis i avenços en la medicina, però genera conseqüències i riscos que es mouen entre la ambivalència que senyala Edgar Morin. Per una banda, aquesta decisió de tenir una segona filla per salvar a la primera, genera expectatives però també incerteses (funcionarà? Es curarà Kate?) però alhora, aquesta decisió davant la incertesa, fa que ambos pensin i visquin en funció del a seva filla (Kate) en detriment d'una segona (Anne).

La decisió dels pares per salvar a Kate, potser qüestionable a nivell humà o mèdic, depenent dels valors de cadascú, però ens ha portat a plantejar-nos una qüestió: qui preserva els drets del infant que neix per ser intervingut mèdicament?

L'Anne, només néixer ha estat condemnada a passar per intervencions continues però això no ha estat fruit de l'atzar (néixer malalt o no) com en el cas de Kate, sinó que ha estat intencional, néixer de forma genèticament “adequada” per salvar a la seva germana. Com a fruit de la decisió dels seus pares (una acció), tal i com senyalaria Morin, s'han donat unes

conseqüències que han posat en perill les adquisicions obtingudes (s'ha volgut millorar la qualitat de vida de Kate, però no s'ha aconseguit altre cosa més que suprimir la llibertat, seguretat i salut de la seva germana). Aquests serien els efectes perversos de la decisió dels seus pares i de la acció mèdica que ha estat disposada a facilitar la vida d'una persona en detriment d'una altre (tot i saber del patiment que li restaria sofrir durant uns anys). És en aquest punt, on entrarien les qüestions ètiques de la medicina i els valors ambivalents que s'han generen fruit del avenç irrefrenable de la medicina que, en moltes ocasions, s'ha produït sense la serenitat necessària per a reflexionar sobre les conseqüències de les accions. Davant la incertesa i el desig de millorar la vida i la salut de les persones de forma imminent, oblidem sospesar els pros i contra de les nostres accions.

En la família de Kate, aquest dèficit de valoració de les conseqüències de les accions, davant la incertesa i l'amor per la seva filla, ha desencadenat un seguit d'accions que ha portat a la família a una situació de crisi familiar, ja que tot i que han valorat els efectes a curt termini, els efectes a llarg termini son impredecibles: "així va passar amb l'Anne, es va revelar... això no entrava dins els plans dels seus pares".

▪ **La informació**

- Dret a la informació
- Confidencialitat
- Intimitat (espai)

La informació en situació de malaltia és un dret que cal contemplar en qualsevol situació i context reconegut en diferents marcs legislatius. Destaquem especialment la Carta europea dels infants hospitalitzats (doc. A 2-25/86) que promou el dret a la informació en dos dels seus articles (D i G), i introdueix també el dret a la intimitat (N), aspecte important que en relació a la informació fa referència també als espais on té lloc la transmissió de la informació:

D) Dret de l'infant a rebre una informació adaptada a la seva edat, al seu desenvolupament mental, al seu estat afectiu i psicològic, respectant el conjunt del tractament mèdic al que està sotmès i a les perspectives positives que aquest tractament ofereix.

G) Dret dels seus pares o de les persones que els substitueixin a rebre totes les informacions relatives a la malaltia i al benestar de l'infant, sempre que el dret fonamental d'aquest respecte a la seva intimitat no en resulti afectat.

N) Dret a ser tractat amb tacte, educació i comprensió i a que es respecti la seva intimitat.

Per un altra banda, la Llei 41/2002 Bàsica Reguladora de la Autonomia del Pacient i dels Drets i Obligacions en matèria d'informació i documentació clínica, en els diferents capítols que conté la llei, regula els següents drets:

- El dret d'informació sanitària, en el que es concreta, el dret a la informació assistencial i epidemiològica, així com qui ha de ser titular de la informació, que queda determinat com el propi pacient, inclús en cas d'incapacitat, de manera adequada a les seves possibilitats de comprensió, havent d'informar també al seu representant legal.

- El drets a la intimitat, en el que es regula el respecte al caràcter confidencial de les dades referents a la salut,
- El respecte a la autonomia del pacient, on es regula el consentiment informat que ha de ser lliure i voluntari.

La importància de la informació resideix en gran part en el fet de que contribueix a reduir les incerteses que ocasiona la situació de malaltia. Alves et al. (2007:58) afirmen que *“la teoria sustenta que l’absència d’informació és precursora d’incerteses, donat que permet al pacient la construcció d’un quadre de referència propi”*. Aquests autors analitzen diversos ítems relacionats amb la incertesa en relació a la malaltia crònica i obtenen un baix grau d’aquesta associat a la qualitat de la informació rebuda, quan es dona un seguiment i acompanyament regular per part dels professionals de la salut. També la consideren un factor que influeix en la motivació respecte al tractament.

El saber y el conèixer, ofereixen seguretat i confiança, al mateix temps que ajuden a prendre decisions. La incertesa és un factor de gran influència respecte l’adaptació a la malaltia poc estudiat en el context de la salut i la malaltia.

La informació considerada com un procés, ha d’estar present durant tots els moments en que es donen situacions d’impacte emocional tant a la persona que pateix la malaltia com a les del seu entorn familiar. La informació respecte la malaltia i tot el que significa la cronicitat i la gravetat de la situació, requereix tenir en compte diversos elements, com les característiques de l’entorn familiar y social, així com la forma de respondre davant un fet inesperat i les expectatives en relació amb l’evolució de la mateixa. Per una altre banda, cal contemplar la resposta davant els canvis que es generen necessàriament a la vida familiar i social. En aquest sentit Morin ens indica que: *“hay que ubicar las informaciones y los elementos en su contexto para que adquieran sentido”*.

La *Asociación Española Contra el Cáncer*¹¹, indica els beneficis que la informació adequada pot aportar tant al pacient com a la seva família:

- Redueix els nivells d’ansietat del malalt per reduir els nivells d’incertesa respecte els dubtes i el misteri que es té de la malaltia.
- Permet al malalt participar activament en la presa de decisions respecte als tractaments, proves, etc.
- Permet al malalt expressar als professionals sanitaris les seves preocupacions, pors i temors davant la malaltia, els tractaments o el futur.
- Ajuda al malalt a tenir la sensació de control davant la malaltia i els tractaments.
- Permet tanta als malalts com als familiars una comunicació més fàcil, propera i sense tabús, facilitant l’ alleujament emocional i el suport familiar.

En el cas de “la decisión de Anne”, la informació sobre la possibilitat de curació mitjançant un altre embaràs, genera noves incerteses, davant la necessitat de prendre decisions de gran

¹¹ AECC. Asociación española sobre el cáncer.

<https://www.aecc.es/SOBREELCANCER/ENFRENTARSE/PAUTASPARAFAMILIARES/SELODECIMOSO/NO/Paginas/porqueesimportantelainformacion.aspx>. (consultat: 23/10/2011). Traducció al català de les autores.

dificultat per tractar-se d'un altre vida en joc. La informació, tot i que és necessària, no sempre dona resposta a les incerteses, donada la complexitat de la vida humana, la influència de les emocions en la presa de decisions (Molina i Mateos, 2011), les inseguretats i els interessos personals i familiars. Per un altre banda, la informació que tenen els pares de l'Anne no arriba de forma equivalent als germans, que mostren reaccions diferents, segons les percepcions i interpretacions que desenvolupen de forma individual. Ens troben davant un futur incert, imprevisible on allò inesperat també pot succeir, tot i que com diu Morin “no hem incorporat en nosaltres el missatge d' Eurípides que és esperar-se allò inesperat”.

▪ **Altres temàtiques relacionades**

○ Resiliència

¿Què entenem per resiliència?. A continuació mostrem una sèrie de definicions les quals mostren en el rerefons de la definició la situació d'incertesa que hi ha quan ens situem sota la òptica de la resiliència¹².

- *“Resiliencia o capacidad para superar los desafíos que se plantea la vida, como concepto valioso en la comprensión y tratamiento de las personas que sobreviven a un trauma o a la adversidad, como capacidad de una persona para recobrase de la adversidad fortalecida y dueña de mayores recursos. Como proceso activo de resistencia, autocorrección y crecimiento como respuesta a las crisis y desafíos de la vida”* (Walsh, 2004).
- *“Resiliencia como concepto genérico que se refiere a una amplia gama de factores de riesgo y su relación con los resultados de la competencia. Puede ser producto de una conjunción entre los factores ambientales y el temperamento, y un tipo de habilidad cognitiva que tienen algunos niños aun cuando sean muy pequeños”* (Osborn, 1996).
- *“Resiliencia como capacidad del ser humano para hacer frente a las adversidades de la vida, superarlas e, inclusive, ser transformado por ellas”* (Grotgerg, 1995).
- *“Resiliencia, distinguiendo dos componentes: la resiliencia frente a la destrucción; es decir, la capacidad de proteger la propia integridad bajo presión; por otra parte, más allá de la resistencia, es la capacidad de forjar un comportamiento vital positivo pese a circunstancias difíciles* (Vanistendael, 1994).
- *“Resiliencia como habilidad para resurgir de la adversidad, adaptarse, recuperar y acceder a una vida significativa y productiva* (ICCB, Institute on Chile Resilience amb Family, 1994).
- *“Resiliencia como conjunto de procesos sociales e intrapsíquicos que posibilitan tener una vida “sana” en un medio insano. Estos procesos se realizan a través del tiempo, dando afortunadas combinaciones entre los atributos del niño y su ambiente familiar, social y cultural. Así la resiliencia no puede ser pensada como un atributo con que los niños nacen o que los niños adquieren durante su desarrollo, sino que se trata de un proceso que caracteriza un complejo sistema social, en un momento determinado del tiempo* (Rutter, 1992).
- *“Resiliencia como enfrentamiento efectivo de circunstancias y eventos de la vida severamente estresantes y acumulativos* (Lösel, Blieneser y Kofler, 1989).
- *“Resiliencia como concepto tomado de la física, entendido como la elasticidad de un material, su tendencia a oponerse a la rotura por choque y que nos acerca diferentes*

---

¹² Definicions extretes de Violant, V. (2009). El proceso educativo como proceso resiliente en situación de vulnerabilidad. (Document inèdit).

elementos en creatividad potencialmente válidos con relación a la medida de los estados emocionales en situación de enfermedad tenemos: como el de flexibilidad, abreacción al cierre, curiosidad, sensibilidad, apertura, riqueza expresiva, expansión figurativa, fantasía en la imagen, fantasía verbal, conectividad temática y conectividad lineal... y otros referidos al proceso y al producto creativo, tales como la novedad, variedad, originalidad, utilidad...” (Violant, 2009-document no publicat).

o Gestió de situacions de crisi

Agafant paraules de Morin poden trobar un camí per a la gestió de les situacions de crisi: *“la estrategia elabora un escenario de acción examinando las certezas y las incertidumbres de la situación, las probabilidades, las improbabilidades. El escenario puede y debe ser modificado según las informaciones recogidas, los azares, contratiempos u oportunidades encontradas en el curso del camino”*. La família de Kate, ha d'afrontar la situació que els hi planteja l'Anne, la seva negativa a continuar sofrint sense una mínima certesa i garantia de que la seva germana millorarà. L'Anne es planteja davant la situació (la salut molt perjudicada de Kate) si cal que totes dues continuïn patint i passant per més intervencions.

Aquest anàlisi de la situació que fa l'Anne, i la seva negativa, porta a la família a haver de replantejar-se la seva estratègia: valorar les probabilitats i les improbabilitats de continuar el procés mèdic, així com l'opinió de les seves dues filles, que fins ara, tot i que l'acció els hi afectava directament no havien pogut opinar.

Per gestionar el conflicte, especialment Brian i Sara, han d'anar més enllà del benestar de la Kate i valorar el benestar familiar, ja que, durant molts anys han viscut única i exclusivament per salvar a Kate. Aquesta forma de viure ha portat a la crisi familiar, i en paraules de Morin, es podria definir la situació que els ha portat a la inestabilitat i incertesa absoluta com: *“El deseo de aniquilar la Incertidumbre puede parecernos como la enfermedad misma de nuestras mentes y toda dirección hacia la gran Certeza no podría ser más que un embarazo psicológico”*.

C) APLICAR A NIVELL DIDÀCTIC

- **Sentit i destinataris:** estudiants i professionals de l'educació i la salut.
- **Objectius:** comprendre, reflexionar, analitzar i adquirir habilitats que permetin interaccionar amb infants i adolescents amb situació de malaltia i les seves famílies.
- **Contingut:** la incertesa en situació d'adversitat
- **Metodologia:** a través de l'estratègia de simulació i des del model ORA, s'utilitzen frases significatives del propi film.
- **Documentació:** Material amb DVD, Fitxa “model ORA”, Full de frases significatives

FRASES SIGNIFICATIVES

“Demando a mis padres por los derechos de mi cuerpo”. “Ese hospital no sabe nada”. “No ser dueño de mi propio cuerpo”. “No existe ninguna explicación, la muerte es la muerte y nadie la entiende”. “No me importa que mi enfermedad me mate, pero sí que esté matando a mi familia.”. “Robarte tu primer amor”. “No haberte cuidado cuando se suponía que lo tenía que hacer yo.”. “No dejaré que muera”. “Tener un hijo enfermo es una ocupación de tiempo completo”

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Alves, J.L, Castro, C.S., Ribeiro, H.I., Faustino, H.R. (2007). La incertidumbre en la enfermedad y la motivación para el tratamiento en diabéticos tipo 2. *Rev Latino-am Enfermagem* Vol. 15(4). Disponible en: www.eerp.usp.br/rlae

Arbizu, J.P. (2000). Factores psicológicos que intervienen en el desarrollo del cáncer y en la respuesta al tratamiento. *Anales del Sistema Sanitario de Navarra*, vol 24, supl. 1, pp. 173-178 [consultado 24 Octubre 2011].

Cano, A. (2005). Control emocional, estilo represivo de afrontamiento y cáncer: ansiedad y cáncer. *Psicooncología*. Vol. 2, (1), pp. 71-80.

Mateos, A., Violant, V. (2012-en prensa). La gestión del conflicto y el desarrollo de competencias psicosociales en los Recursos Humanos. En: *Recursos Humanos y Cine Formativo*. Huelva: Hergé.

Molina, M.C., Mateos, A. (2001-en prensa). La toma de decisiones para la calidad de la gestión. En: *Recursos Humanos y Cine Formativo* . Huelva: Hergé.

Rodriguez, V., Sanchez, C., Rojas, N. & Arteaga, R. (2009). Prevalencia de trastornos mentales en adolescentes con cáncer. *Rev. venez. oncol.* [online]., vol.21(4), p.212-220. Disponible en: http://www.scielo.org.ve/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S079805822009000400004&lng=es&nrm=iso. [consultat 24 Octubre 2011].

Morin, E. (1999). *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. París: UNESCO. Disponible en: <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001177/117740so.pdf>. [consultat 24 Octubre 2011].

Violant, V., Molina, M. C. (2012-en prensa). Inteligencia emocional aplicada a la empresa. En: *Recursos Humanos y Cine Formativo*. Huelva: Hergé.

Violant, V. (2009). *El proceso educativo como proceso resiliente en situación de vulnerabilidad*. (Document inèdit).

**CAPÍTOL VII:
ENSENYAR LA COMPRESIÓ A PARTIR DE “HOY EMPIEZA TODO” Y “VOCES
INOCENTES”**

“HOY EMPIEZA TODO”

Joan Mallart, Núria Lorenzo i Ramona Valls

Títol i títol original: *Hoy empieza todo/ Ça commence aujourd'hui*

Direcció: Bertrand Tavernier

Producció: Alain Sarde/Little Bear/TF1 Production

Any de producció: 1999

Durada: 117 min.

Guió: Dominique Sampierom (mestre durant més de vint anys a Hernaing, localtat del nord de França), Tiffany Tavernier i el mateix director Bertrand Tavernier.

Fotografia: Alain Choquart

Muntatge: Sophie Brunet

Música: Louis Sclavis

Intèrprets: Philippe Torreton (Daniel Lefebvre),
María Pittaresi (Valeria), Nadia Kaci (Samia),
Veronique Ataly (senyora Liénard), Nathalie
Bécue (Cathy), Emmanuelle Bercot (senyora
Tiévaux), Betty Teboule (senyora Henry), Gérard
Giroudon (Alcalde), Didier Bezace (Inspector), Marie-Françoise Guittier (Daniel), Daniel
Delabesse (Marc).

FITXA TÈCNICA

A) OBSERVAR I COMPRENDRE

- Què:

La pel·lícula és una mena de documental del gènere de cinema social o de denúncia. El protagonista, Daniel Lefebvre, de 40 anys, és professor i director d'una escola infantil d'una població deprimida de la zona nord de França. Amb la crisi de la mineria, única font d'activitat econòmica del poble, el 30% dels 7.000 habitants es troba en atur. Per al protagonista no n'hi ha prou amb saber que hi ha problemes, li cal solucionar-los: integrar